

חלק א'

"הגוף הוא אתר שעליו מוקרנות ומיושמות תפיסות חברתיות (לעתים סותרות) ברגע היסטורי נתון" 1.אם עד תחילת שנות התשעים של המאה העשרים היה מקומו של הגוף בחשיבה הסוציולוגית נפקד נוכח, הרי שמשנים אלו הלך והועמק העיסוק בו במחקר ובספרות, בדגש על המשמעויות החברתיות והתרבותיות שלו (חזן, 2003 : 219). על פי הסוציולוגיה של הגוף, הגוף הוא אינו ישות ביולוגית בלבד, אלא מהווה אתר, עליו מופעלים כוחות מסוימים בהתאם לתפיסות החברתיות הנהוגות בתקופה מסוימת ובהקשר היסטורי. במקביל, מכונן האדם עצמו ומייצר זהויות, הן פרטיות והן קולקטיביות. בין הפרטי לקולקטיבי מתקיימים יחסי כוח, שליטה ופיקוח, כאשר לעתים הגוף משמש אמצעי למרד כנגד השליטה והפיקוח החברתיים.

מכאן, שהתפיסות החברתיות מוקרנות על הגוף, המשמש להן אתר, ומשפיעות עליו. התפיסות החברתיות עצמן מעוצבות על ידי שפה, נורמות, אינטראקציות חברתיות ותהליכי סוציאליזציה, והן מופעלות על גופם של בני האדם, שלא תמיד ערים לתהליכים הללו ומקבלים את העובדות כעניין טבעי, אמת מוחלטת. כלומר, הגוף נושא משמעות חברתית וטעון חומרים תרבותיים ומשקף סדר חברתי היסטורי נתון. הוא נמצא ביחסי גומלין עם החברה לה הוא משמש דגם, אך גם שומר על עצמו כישות נפרדת ועצמאית (חזן, 2003 : 221).

מכאן, שבני האדם מגלמים את היחסים החברתיים באמצעות אימוץ של דמויות שונות כפונקציה של מערכות היחסים בהן הם נמצאים. בתהליך הציוויליזציה שהביא לכינונה של החברה המערבית המודרנית, המבוססת על חלוקת עבודה מורכבת, חל שינוי במבנה היחסים החברתיים אשר חולל שינוי במבנה הנפשי של בני האדם. עליית המדינה המודרנית והתבססותו של שלטון מרכזי יציב קשורות גם הן לארגון המבנה הנפשי המחודש של בני האדם באופן שמאפשר להם לתפקד בהתאם לסטנדרט ההתנהגות החברתי. כתוצאה מכך הם נדרשים לפיקוח פנימי אשר ישלים את הפיקוח החברתי החיצוני (אלגזי, 2000 : 3, 10).

היחסים בין הגוף לחברה נקבעים על ידי מנגנונים תרבותיים וחברתיים, כאשר חוסר הלימה בין השניים עלול לגרום לפריצת גבולות וליצירה של אזורי סכנה תרבותיים (חזן, 2003 : 221). כך למשל, אדם תרבותי נחשב לאדם אשר יודע להתנהג יפה בחברה, להיות מנומס ולא להתפרץ לדברי אחרים, להקפיד על מרחק גופני נאות בשעת שיחה וכדומה. הפרות של קוד התנהגות זה גורמות לכך שאנשים מסוימים נחשבים לחולניים, לא נורמליים, ועלולים לאבד את מקומם בחברה אליה הם שייכים. עם זאת, התרבות המערבית אינה מצב קבוע, אלא שלב מוגדר וחולף בתהליך בו משתנים תמידית נורמות ההתנהגות (אלגזי, 2000 : 4).

דוגמה נוספת היא תחושת הרתיעה ואי הנוחות, שהן תוצר של התפתחות היסטורית ממושכת שהוטמעה בגוף, אשר קובעת אלו דפוסי התנהגות נחשבים לתרבותיים, כמו למשל אכילה במזלג ולא בידים. ההפנמה המוקדמת של האיסור לאכול בידים מטשטשת בעצם את האופי החברתי הזמני שלו, כאשר אלו אשר הפנימו אותו תופסים אותו כדבר טבעי וחשים רתיעה כאשר מפרים אותו (אלגזי, 2000 : 7).

לסיכום, הגוף הוא אינו ישות ביולוגית ועצמאית בלבד, אלא מהווה מעין אתר, עליו מוקרנות ומיושמות תפיסות חברתיות בהתאם לתקופה. הגוף נושא משמעות חברתית ומשקף סדר חברתי היסטורי נתון, אך סדר זה אינו מצב קבוע, אלא עשוי להיות זמני ולחלוף עם השינויים התמידיים של נורמות ההתנהגות בחברה.

2. ניתן להדגים משפט זה באמצעות נושא אשר עלה לכותרות בשנים האחרונות, והוא הלם הקרב ונפגעי פוסט טראומה בקרב חיילים ששירתו ביחידות לוחמות בצה"ל ובכוחות הביטחון. לפני כחצי שנה, נערכה הפגנה מול הקריה בתל אביב שנשאה את השם "מחאת הגיבורים השקופים" שיזמה עמותת "ההלם והקרב". העמותה הוקמה בשנת 2019 על ידי הלום קרב ורעייתו, במטרה להציף את הקשיים וההתמודדויות של נפגעי הלם קרב, אותם לוחמים ותומכי לחימה בסדיר ובמילואים ששירתו בצה"ל וביתר כוחות הביטחון, ולמצוא פתרון למיצוי זכויות, להעניק סיוע משפטי מול משרד הביטחון ולקדם את ההכרה בהיותם נפגעי משנה לטראומה (שטוטלנד, מעריב, 14.7.19).

נפגעי הלם הקרב ומשפחותיהם מתויגים בדרך כלל על ידי החברה באופן שלילי, והם נותרים בודדים בהתמודדותם האישית, הכלכלית, התעסוקתית והחברתית. הם חווים התפרצויות והתקפי זעם בלתי נשלטים, אותם סופגים בדרך כלל האנשים הקרובים להם, המשפחה, האישה והילדים. (שטוטלנד, שם). דוגמה לכך היא אורן אור ביטון, אשר שירת בצבא כמסתערב, וחי שנים רבות בהכחשה מוחלטת לאירועים הטראומטיים שחווה, עד שאירוע בו הייתה מעורבת ביתו הקטנה בת